

ԳԱՐՐԻԷԼ ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆՑ

Կենսագրական ուսումը

Գ Է Ո Ր Գ Զ Մ Շ Կ Ե Ա Ն Ի

Անմոռանալի Ներսէս Աշտարակեցի արքեպիսկոպոսը հիմնարկելով Ներկայ Ներսիսեան Դպրանոցը, անհրաժեշտ համարեց հրաւիրել ամեն կողմից զարգացած հայ ուսումնականներ, որոնք հետեւելով Նորա հալասիրութեան գաղափարին, կարողանալին տարածել Թիֆլիսաբնակ հայերի մէջ իրանց մոռացած մարտնչի լեզուն, եւրոպական լուսաւորութիւնը՝ կից ազգասիրութեան հետ:

Ի թիւս այդ հրաւիրած գաղափարատէր անձանց՝ էր և Յակոբ Շահան Զրպետեան՝ Աղեսացի, այն ժամանակաւ եւրոպական գրականութեան մէջ լայրոնի արեւելեան լեզւագէտ Cirbied Փրանսիացին:

Այդ հոգակաւոր ուսումնականի Թիֆլիս գալուց առաջ, Անչոխատ անուանած թաղում, բնակւելիս է եղել Գարրիէլ Սունդուկեանցի հաղբ Մկրտումը իւր սեպհական տանը, եւրոպական ճաշակով շինւած, որը Թիֆլիսի մէջ այդ ժամանակ նորութիւն է համարւելիս եղել:

Մկրտում Սունդուկեանցը (այդպէս էր կոչւում նա) սլարապում է եղել վաճառականական գործերով, ինչու համար և լոճախ ալցել է եւրոպական շատ քաղաքներ և մի քանի անգամ Լէւզցիկ:

Ահա՛ այդ տան մէջ, 1825 թ. Յունիսի 29-ին, ծնւում է մեր տաղանդաւոր դրամատուրգ Գարրիէլ Սունդուկեանցը:

Մկրտում Սունդուկեանցը, վախճանւելով 1831 թ. մայիսի 22-ին, քառասուն և իննը տարեկան հասակում, թողնում է իւր որբնալի թիճաթին կամ Թեկղիէն ամուսնուն, չրջապատւած երկու տրու՝ Գարրիէլ և Միքայէլ և մի աղջիկ՝ Բէսիմէ զաւակներով:

Մկրտումի մահից լստոյ, Թիճաթին Սունդուկեանցը տեղափոխւում է իւրեանց մի ուրիշ սեպհական տունը, «Փռանգներ» անուանւած թաղում, և այդ ժամանակամիջոցին, գալիս է Թիֆլիս վերոյիշեալ ուսումնական Զրպետեանը իւր Փրանսուհի, ըստ ծննդեան Denise Margueritte Wolantum

ամուսնու հետ և բնակւում է Սունդուկեանների Անչսխատի թաղում դտնւած տանը:

Մեր հեղինակի մայրը, մօտիկ ծանօթանալով արդ նորեկ զերդաստանի հետ, նկատելով ուսումնականի գիտնական դիրքը, տեսնելով նորա մօտ գրքերի կիտւածներ, պատերին կախ արած քարտէզներ, վճռում է տալ ուսման արդ գիտնական ընտանիքին՝ իւր անդրանիկ զաւակ Գարրիէլին:

Այդպէս արա՛, տաղանդաւոր հեղինակը սկսում է պարապել Զրպետեանի մօտ, ապրիլի մէկից 1832 թ. ամեն առաւօտ 8 ժամից սկսած՝ մինչև երեկոյեան 8 ժամը:

Զրպետեանը պարապելիս է եղել Սունդուկեանցի հետ հայերէն գրաբար, իսկ նորա ամուսինը՝ Ֆրանսերէն լեզու, որոնցով և աւանդելիս են եղել նորան երեսպալական հասակին մատչելի ամեն տեսակ գիտութեան ճիւղերը:

Իսկ ուսներէն լեզուն ուսանելու համար, Սունդուկեանցի մայրը ուղարկելիս է եղել նորան պարապելու երեկոյեանները՝ նախ մի կաթողիկ ուսապէտ ոմն Մամուլովի և վետոյ չալտնի հալադէտ Արարատեան վարժապետի մօտ:

Զրպետեան ամուսինների աղդեցութիւնը ալնքան խոր սոսլաւորութիւն է անում Սունդուկեանցի մանկական սրտի վերալ, ալնքան նա սիրելիս է լինում նոցա, որ մինչև օրս, անուանելով նոցա իւր երկրորդ ծնողները, մեծ հոգատարութեամբ պահում է նրանցից մնացած որ և իցէ չլի: շատակի արժանի թէ՛ գրութիւններ և թէ՛ չնչին իրեղէններ, ի շարս ալոց և մի ժամացոյց, որը նւիրած է լինում նորան Զրպետեանի ամուսինը, նորա մօր ձեռքով: Օգոստոսի 16-ին, 1833 թ. վախճանում է Զրպետեանը և աջնուհետև Գարրիէլ Սունդուկեանցը մտնում է Արդանովների պանսիօնը, որտեղ ուսումը աւարտելուց վետոյ, քառասուն թւականին, անցնում է գիմնազիօն և ալլտեղ ուսումը աւարտելուց վետոյ, 20-ին օգոստոսի 1846 թւականի, գնում է Պետերբուրգ և մտնում՝ ալնտեղի համալսարանի պատմա-լեզուագիտական մասնաբաժինը:

Ալլտեղ նորա համալսարանական չորս տարւալ ուսման ընթացքում, զրդուում է նորա մէջ սէր դէպի թատրոնը և նա հիացած ալն ժամանակալ ալնտեղի ֆրանսիական երեսլի դերասանուհու՝ տ. Արնօլդ Պլէսիի և Իերտօն և Ալլան դերասանների խաղով, համալսարանական ուսումն աւարտելուց վետոյ, դառնում է իւր հայրենիքը՝ Քիֆլիս, քսան և հինգ տարեկան հասակում:

Ալստեղ մտնում է փոխարքալ Վօրօնցօվի կանցելարիան, որտեղ ծառայում է մինչև 1854 թ. և ալդ տարւանից տեղափոխւում է դարձեալ տէրոճական պաշտօնով Դերբէնտ քաղաքը, ուր և շարունակում է իւր ծառայութիւնը մինչև 1858 թականը:

Դառնալով դարձեալ Քիֆլիս, 1860 թ., նա նշանակւում է անդամ

Գաւառական վարչութեան շինութիւնների բաժնում և այդ մասնագիտական գործունէութեան միջոցին ալնպիսի նորաձև և իմաստալի տոկունութիւն է ցոյց տալիս, որ՝ երբ մի երկու տարի ընդհատելով այդ պարապմունքը, դարձեալ տեղափոխւում է Փոխարքայի կանցելարիան, այդ ժամանակաւ Թիֆլիսի Գաւառապետ հանգուցեալ Օրլովսկին, տեղեակ լինելով Սոնդուկեանցի շինութիւնների մասնագիտական բարի համբաւին, հրաւիրում է նորան կառավարիչ-անդամ Թիֆլիսի Նախնական վարչութեան շինութիւնների մասնաբաժնի մէջ, որտեղից հետզհետէ տէրունական բարձր աստիճանների հասնելով, տեղափոխւում է ճանապարհների հաղորդակցութեան (Управление Путей Сообщения) վարչութեան ծառայութիւնը, ուր ներկայումս կրում է տնտեսական մասի կարգադրիչի պաշտօնը, պետական խորհրդականի, ըստ զինւորականի՝ ժէնէրալի աստիճանով:

Այդ ժամանակ Նախախնամութիւնը, կարծես, հոգ տանելով ապագալ տաղանդաւոր դրամատուրգի գործունէութեան մասին, հանդիպեցնում է նորան օրիորդ Սօֆիալ Միրիմանեանցի հետ՝ այդ ժամանակաւ համար հազազիւտ մի երևութ, հաջ հոգով դաստիարակւած մի աղջիկ, որի հետ պսակւում է Սոնդուկեանցը 16-ն լունիսի 1863 թւականին: Սոնդուկեանցը գտնում է իւր ամուսնու մէջ, իւր ապագալ գործունէութեան համար, մի աշխատակից ընկեր, որը իւր կանացի նուրբ քննադատական հպեացքով, թէ՛ օգնում է նորան՝ հեղինակին տիպերի մշակելու գործում, թէ՛ զբոսում է նորա թելադրութեան ներքոյ և թէ՛ վերջապէս, հանդիսանում է իբրև հոգատար կին, որպէս մարդուն օրինակելի ամուսին և օրինակելի մայր դաւակներին:

Սկսւում է 1863 թւականի աղմկալից նորարդող Նախնական բեմի գործունէութիւնը՝ շնորհիւ մի քանի սեմեմարիստների, որոնց պարագլուխ լինում են հանգուցեալ Միհրդատ Ամերիկեանը և մեր քանքարաւոր վիպասան—բանաստեղծ Պերճ Պաօշեանցը:

Հաջ թատրոնը կիանքի նշույր զգալուն պէս, այդ արժանաւիշատակ ժամանակ, դուրս է ցատկում իւր մութ անկիւններից Թիֆլիսի քաղաքային թատրոնի բեմը, խաչընդոտ հանդիսանալով անգամ իտալական Օպերայի ներկայացումներին:

Մէկ անգամ մեր քանքարաւոր հեղինակը, ներկայ գտնւելով Արշակ Բ. Գալֆաղանի ողբերգութեանը, որից լետով խաղում են «Դալալ-Ղաղօ» վօղեմիլը, հեղ. հանգուցեալ բժիշկ Փուղինեանցի, և համեմատելով այդ ժամանակաւ խեղճ հաջ թատրոնի դերասանների խաղը իւր տեսած հուշադատ ֆրանսիացի դերասանների խաղի հետ, մտածում է՝ եթէ Փուղինեանցը կարողացաւ մեր շնչասպառ հալութեան կեանքից դուրս բերել Դալալ-Ղաղօի և Սանդուխտի տիպեր, մի՞թէ՛ նա, Սոնդուկեանցը, չի կարող ուրիշ դոցա նման ազգային տիպեր բեմ դուրս հանել... Եւ ահա

խախտակերով Դալար-Ղաղօի դերակատար Սուքիասեանի կենդանի խաղով, Նա մի օր թելադրում է իւր ամուսնուն «Գիշերան Սարը խնր է» վոդեվիլը, որը և խաղում են Թիֆլիսի քաղաքային թատրոնում հոկտեմբերի 23-ին, 1863 թւականին Այդ խաղը մեծ աղմուկ է հանում և չքնաչելով որ Նա գրած էր Սուքիասեանի Դալար-Ղաղօի դերակատարութեան առիթով, մեծ լաջողութիւն ունեցաւ այդ պիեսի մէջ մի երկրորդական դեր՝ Արուսիին ձառտարովի դերը, որը առաջին անգամ խաղաց Սեդրակ Մանգրիսեանցը:

Առաջին լաջողութիւնը ձեռք բերելուց լատու, մեր տաղանդաւոր հեղինակը ձեռնամուխ եղաւ «Թաթարալալ» կոմեդիայի գրութեան և ահա թէ ի՛նչ պէս: Նա ունէր իւր տանը երկու պատկեր, որոնցից մէկը ներկայացնում էր մի տան պատուհանում կանգնած մի գեղեցիկ կին, որին ուզում է լանձնել մի ծաղկեալ փունջ՝ տակառի վերաւ բարձրացած երիտասարդի մէկը, միւսը, ինչպէս այդ երիտասարդը, կորցնում է հաւասարակշռութիւնը և վալը է ընկնում տակառի վերալից:

Յախտակերով այդ չնչին բնարանով, մի քանի օրալ մէջ դրում է 1865 թ. «Թաթարալալ» կոմեդիան երկու արարւածով, որը ներկայացւեց միւսն 7-ին ապրիլի, 1866 թւականի, դարձեալ քաղաքային թատրոնում: Այդ պիեսն ալնպիսի հռչակ հանեց, որ, լետագալ ներկայացումներ ժամանակ, մի շարքի առաջ թատրոնի կասսայում բոլոր տոմսակները վաճառւած էին լինում: Այդ պիեսի մէջ առաջին անգամ երեան եկաւ հանգուցեալ Ամերիկեանի ուժղին տաղանդը՝ Գարասիմ Սակուլչի դերակատարութեան մէջ, որը հետզհետէ զօրանալով, հասաւ իւր գագաթնակէտին «Աւագակներ!» Ֆրանց Մօրի դերի մէջ 1): Յետոյ այդ պիեսը կերպարանափոխւեց նախ՝ երեք արարւածի և ապա, 22-ին Նոյեմբերի 1879 թ. Նա ներկայացւեց չորս արարւածով և վեց պատկերով:

Աւելուհետ Սոնդուկեանցը ուսումնասիրելով Սկրիբլի, Շիլլէրի ու Շէկսպիրի գրւածները, «Ոսկան Պետրովիչը երազումը» փոքրիկ Փարսը զբերուց լատու, ձեռնամուխ եղաւ «Էլի Մէկ Զոհ» կոմեդիայի մշակութեանը:

Այդ պիեսի մասին ես ունիմ աւած մանրամասն տեղեկութիւններ «Իմ թատրոնական լիջողութիւններ»-ի մէջ՝ «Փորձ» ամսագրում: Ներկայացւեց այդ պիեսը մինեոն քաղաքային թատրոնում 1870 թ. մայիսի 4-ին:

«Թաթարալալից» լատու, «Էլի Մէկ Զոհ»-ի ներկայացման դերասանական անսամբը կատարեալ լաղթանակ ձեռք բերեց հեղինակի տաղանդը պսակելու համար:

Նւարդ Մեղիք-Նաղարեանցը (ներկայումս տ. Իզմիրեանցը), երկու

1) Տէս «Փորձ» ամսագրի «Իմ թատրոնական լիջողութիւններ»:

դեր կատարելով ալդ պիեսի մէջ, մէկումը ձևացրեց անճաման պճնասէր և փառամոլ ապագալ գնդապետ տխմար Սիմօնիչի (հանգուցեալ Միրաղեանց) կնոջ դերը. նորա աղջկալ, այն ժամանակաւ համար ի դէ-ալ ալ կ'ան հալ հոգով զարգացած և կրթւած օրիորդի դերը, վերին աստիճանի նրբութեամբ կատարեց տ. Սաթեհիկը (Ներկալումս Եղիսաբէթ Զմէկեանը). Ամերիկեանցը հասաւ ապագէլին իւր անճաման խաղով, հարուստ վաճառական Սարքսի, երբեմն Սաքօի դերում. մնացածները ամենքը իրանց դերերը խղճմոտանքով կատարելուց լետոյ, արժանացան բուռն ծափահարութիւնների և վաստակեցին անվերջ «կեցցէներ» հեղինակի հասցէին, որը շրջապատւած դերասաններով մի քանի անգամ բեմ դուրս եկաւ ողջունելու ալդ անկեղծ ջերմ ծափահարութիւնները:

Ալդ երկու լուրջ կօմեդիաները բեմ հանելուց լետոյ, Սոնդուկեանցը արդէն բանալն իրաւունքով վաստակեց դրամատուրգ հեղինակի անունը և մնաց միակ բնական բանաստեղծ-հեղինակ հանգուցեալ Տէր-Գրիգորեանցի մահից լետոյ, որի մի քանի շնորհալի վօղեվիւնները մինչև ալժամ մնում են աղքատիկ հալ թատրոնի բեմի վերալ:

Ալդ ժամանակամիջոցին, «Խաթաբալալի» և Էլի Մէկ Զոհի» հեղինակը, մի երեկոյ ալցեւելով հալերէն Ներկալացման, որը քաղաքալին թատրոնի բեմից քարտուած լինելով՝ բուն էր դրել ժամանակաւորապէս Կերմանացոյ ժողովարանի դահլիճում, հաւանել էր իմ մէկ չնչին դերակատարութիւնը, հանգուցեալ Փոլիմեանցի «Ալուր արաքվիս օլիտի պաակվիս» Մօլիերից փոխադրած՝ Թիֆլիսի կեանքին լարմարեցրած պիեսի մէջ, Շամիր կինտօի կամ պատարն ի դերում: 1) Դորանից դրւած, նա վճռում է գրել մի նոր պիես, որի բովանդակութիւնը առնած լինի ալդ պատարնների կեանքից. և ահա 1870 թւականին, սկսում է գրել «Պէպօ» հանրածանօթ կօմիդիան, որը և Ներկալացնում են առաջին անգամ դարձեալ քաղաքալին թատրոնում 1871 թ. ապրիլի 30-ին:

Հանդիսականները ապշեցան. հեղինակը զմալցեց Պէպօն ստացաւ chef-d'oeuvre-ի հեղինակութիւն՝ Խաթաբալալի և Էլի մէկ Զոհի համեմատութեամբ և ալն աստիճան նա ժողովրդականացաւ, որ առաջին Ներկալացումից լետոյ, հաղիւ անցաւ մի ժամանակամիջոց, որ վրաց ինտելլէգենտ երիտասարդութիւնը, կամենալով վերանորոգել վաղուց դադարած վրաց բեմի գոլութիւնը, սկսեց ալդ պիեսով իւր առաջին, մեռելութիւնից դէպի կեանք վերածնող վրաց բեմի գործունէութիւնը: Վրաց բեմի վերալ Պէպօն ալն աստիճան վրացիացաւ, որ Ներկալումս դեռ ևս կան վրացիք, որոնց դժուար է հաւատացնել, որ ալդ պիեսի նախատրալ աշխարհ է եկած հալերէն լեզուով, որ նա բղխած է հալ բանաստեղծի հոգուց: Ապացուց որ նախ, երբէք «Պէպօ»-ի Ներկալացման

1) Տես «Պէպօյի» յոռաքալանը:

ժամանակ աֆիշի վերաւ չէ վիշում, թէ նա թարգմանութիւն է հայերէնից. իսկ երկրորդ հանգամանքը հայութեան համար վիրաւորիչ՝ վիրական իմաստակութեան մի բնաորոշ երևութ է ներկայացնում, այն է, որ Պէպօն, ալդ իսկական հայ պաժաքնու նախատիպ հերոսին, վրաց բեմի վերաւ դուք կը տեսնէք վրաց ազնական երիտասարդի գրիմով, այն ինչ՝ հարստահարող, հաւ վաճառական հարուստ Արութիւն՝ անպատճառ ծաղրածու հաւ վաճառականի դիմակով: Աղպէս շարունակելով, մի քանի տարուց լետով՝ հաղիւ թէ գտնւի Վրաստանում մի վրացի, որ հաւատալ թէ «Պէպօն» գրած է հայերէն լեզուով և թարգմանած վրացերէն և ոչ թէ հակառակը, և թէ Պէպօն, Կակուլին, Արութիւնը և ալն, բոլորը վերցրած են հայութեան շրջանից և որ հայութեան պակասութիւնները հաւ բանաստեղծից են մշտբակւած:

Եթէ այս ալպէս է, իմ կարծիքով վրացիք շատ անխոհեմ և անիրաւացի են վարւում, երբ հաւ բանաստեղծ Սունդուկեանցի հերոս Պէպօն ճակատին դրոշմում են բեմի վերաւ քար թվելօ (վրացի) և Արութիւն ճակատին սօմէխօ (հաւ) կոչումները: Ինչով է մեղաւոր Սունդուկեանցը, որ հաւ կեանքի մէջ է փնտռել և որոշել մարդուս լաւ ու վատ կողմերը: Ինչու մենք եւրոպացոց հեղինակութիւնները պարտք ենք համարում ճշտութեամբ թարգմանել, իսկ մէկ հայրենակից հաւ հեղինակի բանաստեղծութիւնը չինել գալթակղութեան մի խնդրի:

Ներողութիւն, թէ և հեռացալ հարցից, բաց հարկաւոր է, որ մեր տաղանդաւոր հեղինակի իմ թոյլ գրչովս տւած կենսագրութեան հաշի մէջ գետեղէի ալս խնդիրը, որ վրաց համար գալթակղութեան քար է դառնլ՝ իրանց բեմի վերաւ վրացին միշտ անշահասէր և ազնիւ է, իսկ ամեն մի հաւ մի տեսակ գոփող—գլխողի տիպար է, մարդկութեան սեպհական զգացմունքից զուրկ մի էակ:

«Պէպօն» ալպէս գրգռեց ամբողջ Թիֆլիսի հասարակութիւնը, որ անդամ ուռւաց ինտելեգէնցիան հետաքրքրեց ալդ պիեսի բովանդակութիւնով, անպապաղ թարգմանեց նորան ուսերէն և, եթէ չեմ սխալւում, 1879 թւականին երկու անգամ տւին նորա ուսերէն ներկայացումը քաղաքալին թատրոնում, թատրոնական անտրպրէնիօր Պալմալի խմբով:

* *

«Պէպօն»-ի ներկայացումից լետով, միևնոյն տարւալ ամառը, Սունդուկեանցը գրեց «Բանդուած Օջախ» կօմիդիան, որի Նիւթը վերցրել էր մեր վաճառականական դասակարգի կեանքից:

Ալդ պիեսը ևս խաղացւեց քաղաքալին թատրոնում, 19 ապրիլի, 1873 թ. թատերասէրներից դորա համար լտտուկ կապւած խմբով: Խաղը գնաց գեղեցիկ և պիեսը ունեցաւ մեծ չաջողութիւն: Բացի ալս հիմնա-

ւոր պիւսնանքից, Սունդուկեանցը գրած ունի և մի քանի վողեմիլներ, ինչպէս «Օսկան Պետրովիչը երազումը» և այլն, որոնք մնացած են անտպս։

* * *

Ուրեմն, 1863 թւականից մինչև ներկայս, տաղանդաւոր հայ բնական հեղինակը տւել է հայ հասարակութեան չորս նշանաւոր բնական թատերագութիւններ—այն է՝ «Խաթաբալար», «Էլի Մէկ Զոհ», «Պէսո» և «Քանդուած Օջախ»։ Խաղեր, որոնց մէջ կենսագրւած է ամբողջ թիֆլիսի հազարի կեանքը՝ իւր ուրախ թէ տխուր, լուրջ թէ ծիծաղաշարժ տեսարաններով։ Այսպէս, օրինակ, հեղինակը իւր գործունէութեան սկզբում, «Գիշերուան Սարբը Խէր է» ծաղրածութեան մէջ, Օսկան Պետրովիչի տիպով ցոյց է տալիս հին և նոր հայ սերունդների կեանքի կոմիքական երեւոյթները. քնտոյ «Խաթաբալար»-ի մէջ նա արդէն բացատրում է Գարասիմ Յակուլիչներից և Մասիսեանցներից բաղկացած հասարակութեան կազմը, դուրս բերելով մէկի խաբերալութեան սխտեմը, միւսի, այդ սխտեմի տակ ճնշածի, բացականչութիւնները և անկարողութիւնը մարտնչել ստութեան դէմ։

«Էլի Մէկ Զոհ» տաղանդաւոր հեղինակը, շարունակելով իւր դիտողութիւնը, արդէն որոնում է պատճառները՝ թէ արդեօք ինչո՞ւ հայ երիտասարդը անզօր է դիմադրելու հայ հին սերունդի սխտեմին, ինչո՞ւ զարգացած համալսարանական Միքայէլը, զինւած լոգիկական դատողութիւններով, դարձեալ ընկճւում է հին սերունդի հզօր սօփիզմների արտապատութիւնների ներքոյ։ Եւ քնտոյ, կարծես դժարանալով այդ հարցերը լուծել ունեւոր հօր և նորանից կախած որդու մէջ, նա զիմում է ամբլխին և անա՛ նորա չը մարած կենսական գոլութիւնից հրապարակ է հանում ձկնորս Պէսօին և նորա ուժեղ բռնեցքներով ապրտակում է փտած, հին վաճառականութեան խարդախ սօփեստութիւնը։

«Քանդուած Օջախում» հեղինակը որոնում է այդ հասարակութեան կեանքի մէջ բոլոր տարակուսանաց նախապատճառը և, հետեւելով Փրանսիական ստածին «chercher la femme», կանգ է առնում մեր կէկէլօների և բարիշնիաների վերայ և լուծում է խնդիրը այնպէս, որ ամենայն չարեաց սկզբնապատճառը մեր կանանց տգիտութիւնն է և պճնասիրութիւնը։

Այսպիսով, իւր քսան և հինգ տարւալ գործունէութեան միջոցին, մեր միակ, ըստ եւրոպական հասկացողութեան դրամատուրգ հեղինակը, զննելուց քնտոյ թիֆլիսի հայ հասարակութեան մէջ երևացող կեանքի լաւ ու վատը, նորան զբաղեցնող կնճռոտ խնդիրները, հրապարակ հանելուց քնտոյ խաբերալ Գարասիմ Յակուլիչին, բռնակալ որդիասէր, միևնույն Գարասիմ Յակուլիչի խաբերալութեան սխտեմին հետևող Սարգսին, վաշխաբու Արութին Զլմիլմովին և Փասօին և pendant այդ հրէշներին, նրանց

որոգավթը ընկած և նրանց ոստալնում կապւած պարզամիտ և ազնիւ հասկացողութեան տէր և ճշմարտութեան անձնատուր, բայց և թուլամորթ երիտասարդ Մասիսեանցին, թող բնաւորութեան տէր ուսումնական Միքայէլին, արիասիրտ ձկնորս Պէպօին և կանանց պճնասիրութեան զո՛հ Գուլարենց Օսէփին և սրանց շրջապատող միշտ բողոքող, բայց և անգօր պառաւ մարերին. ազնւ, բայց բարեհոգի օրիորդ Մարքրիտին, իզէպական հոգով զարգացած Անանին, ձկնորսի քնքով քուլ Կէկէլին և ալլն—մեր քանքարաւոր հեղինակը մտել է նորերումս թիֆլիսի հալութեան սալօճների դիմակաւորած շրջանները և ալնտեղից հրապարակ է հանել «Ամուսիններ» անունով հորս արարւածով մի նոր պիես, որի մէջ հրապարակ է դուրս գալու սալօճների թիթևողիկ, բայց դիմակաւոր սերունդը, որի լծի տակ ճնշւում է իսկական առաքինութիւնը և նուրբ հասկացողութեան տէր երիտասարդութիւնը:

Մնանք լի հաւատով, որ մեր քանքարաւոր դրամատուրգին սղոստում է դործունէութեան զեռ ևս փառաւորագոյն ապագայ: